

Leleplezett hazugságok

A tudományok kertje

Bevezetés

Az emberi viselkedés, annak tanulmányozása, valamint az emberi érzelmek, reakciók ismerete, felismerése évek óta foglalkoztat. Középiskolás koromban kezdtem felfigyelni az emberi reakciókra, viselkedésekre, és ugyancsak ebben az időszakban jelent meg a *Hazudj, ha tudsz!* című amerikai filmsorozat, amely Paul Ekman kutatásaira épül. Akkor még nem tudtam, hogy ki lehet az a Paul Ekman. Rövid időn belül rájöttem, hogy ő a nonverbális kommunikáció terén végzett kutatások alappilléreinek számító kutató. Ettől kezdve betekintést nyerhettem abba, hogy a testbeszéd, a hang és az arckifejezések hogyan árulkodnak a hazugságról. Azért választottam ezt a témát, mert érdekel az emberi viselkedés, a nonverbális kommunikáció által kiszivárgott hazugságjelek és az ezeket elkövető emberek jelleme.

A Hazugság, szivárgás és a megtévesztés árulkodó jelei

A hazugság valótlanosság állítása más(ok) vagy önmagunk félrevezetése céljából. Paul Ekman (2003) a hazugságot úgy definiálta, mint akaratlagos választást, amely a célpont félrevezetésére irányul anélkül, hogy erre felhívnánk a figyelmét.

Claudine Biland (2009, *A hazugság pszichológiája*) így ír a megtévesztésről: „Születésünktől kezdve szinte fürdünk a nem verbális viselkedésekben – már néhány napos korunkban felismerjük, ha valaki vidám, szomorú vagy haragos. Elérhetetlen célt tűztünk ki magunk elé akkor, ha beszélgetőtársunk beszédéből és viselkedéséből mindent meg akarunk figyelni.”

FARKAS SZABOLCS (1992, Gyergyócsomafalva) Kolozsváron egyetemi hallgató, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Karának pszichológia szakán. Egy humoros írásokat és egy verseket és novellákat tartalmazó kötete jelent meg.

Az *Oxford English Dictionary* így fogalmaz: „Modern használatban a hazugság szó általában az erkölcsi rosszallás intenzív kifejeződése, amelyet általában kerülünk egy udvarias beszélgetés során, enyhébb kicsengésű kifejezésekkel helyettesítve azt.”

Könnyű egy általunk nem kedvelt, igaztalan dolgokat állító emberről azt mondani, hogy hazug, ám jóval nehezebb ezt mondani – a fennálló igaztalanosság ellenére is – olyasvalakiről, akit kedvelünk, esetleg csodálunk. Nem ritka az olyan ember, aki nem mond igazat, mégsem hazudik. Például az a nő, akinek az a paranoid tévképzete, hogy ő Mária Magdolna, nem hazudik, bár állítása nem igaz.

A hazugságnak két alapvető módja van: a leplezés és a meghamisítás. Az eltitkolás, leplezés során a hazug visszatart bizonyos információkat anélkül, hogy bármi igaztalanságot mondana. Meghamisításkor azonban egy újabb lépés történik. A hazug nemcsak visszatartja a valódi információkat, hanem olyan hamis dolgokat is mond, amelyeket igazságként állít be. Ahhoz, hogy a megtévesztés sikeres legyen, gyakran szükség lehet mindkettőre, néha azonban a hazug csupán a leplezéssel is képes elérni a célját.

Az erős érzelmeket legjobban egy „maszk” leplezi, ugyanis ha eltakarjuk az arcunk egy részét vagy egészét a kezünkkel, vagy elfordulunk attól, akivel beszélünk, valószínű, hogy fény derül az őszintétlenségre. A legjobb maszk egy hamis érzelem. Nemcsak félrevezető, de álcának is tökéletes, mivel nagyon nehéz közömbös arcot vágni, amikor erős érzelmek kerítenek hatalmukba. Amikor a kéz elkezd remegni, sokkal egyszerűbb valamit csinálni vele – ökölbe szorítani vagy összekulcsolni –, mint hagyni, hogy feküdjön az asztalon. Amikor az ajkak összeszorulnak, a felső szemhéj és a szemöldök pedig felfelé húzódik a félelemtől, nehéz megőrizni a rezzentelen arcunkat. Ezeket az arckifejezéseket további arcizmok mozgásával lehet jobban leplezni.

A legnehezebb a semleges, hűvös vagy érzelemmentes arckifejezést megőrizni, amikor érzelmekkel viaskodunk. Bármilyen érzelmet meghamisíthatunk, hogy ezzel elkendőzzünk egy másik érzést. Leggyakrabban a mosolyt használjuk maszkként. Ez a negatív érzelmek – félelem, harag, aggodalom, undor – ellensúlyozására szolgál. Azért olyan gyakori, mivel sokszor a boldogság valamilyen változatának üzenetét kell sugározni a megtévesztés sikeréhez. A legtöbb ember nem tudja akarátlagosan mozgatni azokat az arcizmait, amelyek az aggodalom vagy a félelem valós megjelenítéséért felelősek. A harag és az undor kifejezése valamivel könnyebb, még akkor is, ha éppen nem érezzük őket. Mind a szivárgás, mind a megtévesztés jelei hibák, amelyek nem minden esetben fedezhetők fel. Nem minden hazugság bukik el.

Miért buknak el a hazugságok?

A megtévesztés jele vagy a szivárgás megjelenhet az arcmimika apró változásában, a test egy mozdulatában, a hangszín változásában, egy nyelésben, egy nagyon mély vagy épp túl apró levegővételben, egy nyelvbottlásban, az arcon átfutó mikro-arckifejezésben vagy egy oda nem illő gesztusban. A kérdés: Miért képtelenek a hazugok kivédeni ezeket a viselkedésbeli árulkodó jeleket? Ennek két oka van, az egyikért a gondolkodás, a másikért az érzések a felelősek.

Rossz mondatok

Ha a hazugnak van elég ideje felkészülni és a megtévesztő mondatokat előre kitalálni, nem biztos, hogy számít minden kérdésre, amivel szembetalálhatja magát, így ezekre nyilván nem is gondolja át előre a választ. Másrészt ha valaki nem számít arra, hogy mikor kell hazudnia, ha nem megfelelő mondatokat választ a változó körülményekhez képest, ha nem emlékszik vissza arra, hogy korábban mit mondott, akkor a megtévesztés könnyedén észlelhető jeleit produkálhatja. Ilyenkor az illető vagy összeegyeztethetetlen, vagy egymástól eltérő mondatokkal áll elő, amelyek ráadásul ellentmondhatnak az ismert tényeknek is.

Hazudni az érzelmekről

Sokkal kevesebb lehetőségünk van egy arckifejezés, a felgyorsuló légzés vagy a hang elcsuklásának elkendőzésére. Egy erős érzelm szolgálhat a helytelen cselekedetekre. Amikor egy érzelm fokozatosan alakul ki, nem pedig hirtelen impulzusként, nagyon alacsony szinten jelentkezik először – harag helyett nyugót, bosszúságot érzünk –, s ilyenkor a viselkedésben tapasztalható apró árulkodó jeleket is könnyebb elkendőzni, ha valaki tisztában van az adott lelkiállapotával. Ha azonban egy érzelm felerősödik, jóval nehezebben uralhatjuk, csak nagy erőfeszítéssel lehet elrejtteni az arcon, a testtartásban vagy a hangunkban megjelenő változásokat. A félelemből eredő impulzusok egy része egy bizonyos irányba tereli a személyt, míg az akaratlagos próbálkozás, hogy dühösnek tűnjön, másmilyen hatással lesz rá. A szemöldök például akaratunktól függetlenül szalad a homlokunkra a félelem hatására. Ha azonban a haragot akarjuk hamisan megjeleníteni, szemöldökünket össze kell húznunk.

Bármilyen érzelm lehet a bűnös, azonban létezik három érzelm, amely olyan szorosan kapcsolódik a megtévesztéshez, hogy külön magyarázat szükséges hozzájuk: a lelepleződéstől való félelem, a hazugság miatt érzett büntudat, illetve a másik megtévesztése felett érzett öröm.

A LELEPLEZŐDÉSTŐL VALÓ FÉLELEM, ha közepesen erős, már produkálhat olyan jeleket, amelyekre felfigyelhet valaki, akinek van már némi tapasztalata a hazugságok leleplezésében. A nyirkos tenyér vagy a felgyorsult szívverés intenzív érzelmek megjelenésére vall. Számos tényező befolyásolja, hogy valaki mennyire fél a lelepleződéstől.

A szülőknek sem árt tudniuk, hogy a kilátásba helyezett büntetés súlyossága az egyik olyan befolyásoló tényező, amely eldöntheti, hogy a gyerekek bevallanak vagy letagadnak egy esetleges kihágást.

A MEGTÉVESZTŐ BÜNTUDATÁRÓL akkor beszélhetünk, ha a hazugság ténye miatt furdal valakit a lelkiismerete, nem pedig az esetleges jogi következmények miatt. A büntudat

közeli rokona a szégyen, a kettő között azonban van egy kulcsfontosságú különbség. A büntudathoz nincs szükség közönségre, senkinek sem kell tudnia róla, mivel a büntudatos ember önmaga bírálja. Más a helyzet a szégyennel. A szégyen kapcsán érzett megaláztatáshoz mások rosszállása vagy gúnyos megjegyzései szükségesek.

Eugen Drewermann dortmundi pszichoanalitikus szerint „...az őszintétlenség, ellentmondásosság és kettősség, minél hosszabb és mélyebb, nehéz tortúrát jelent, amely egyre komplikáltabb és bonyolultabb jelleget ölt” (E. D., *Pszichoanalízis és erkölcssteológia, A bűnbeesés mint hazugság*, 135 oldal)

NAGYON FONTOS KÜLÖNBSÉGET TENNI A SZÉGYEN ÉS A BÜNTUDAT KÖZÖTT, mert ezek az érzések az ellenkező irányba rángathatják a szenvedő alanyt: a büntudattól való szabadulás vágya vezethet beismeréshez, azonban a szégyen és a megaláztatás kivédése arra készítheti az illetőt, hogy letegyjen erről a szándékáról. A szakértők véleménye megoszlik abban a kérdésben, hogy a büntudat és a szégyen teljes hiányának az oka a neveletésben vagy más, biológiai tényezőkben keresendő.

A kutatási alanyaink sem éreztek lelkiismeret-furdalást, mert feljogosítva voltak a hazugságra.

A RÁSZEDÉS ÉLVEZETE Eddig csupán negatív érzelmekről beszéltünk, viszont a hazugság pozitív érzéseket is eredményezhet. Az alanyaink hazudtak a másoknak, és valósággal szórakoztató lehetett figyelni, hogy mennyire élvezik a barátaik a helyzetet.

A megtévesztés észlelése a szavakban, a hangban vagy a testen

A hazugságokat leleplezni nem egyszerű. Az egyik fő gondot az információk valóságos zuhataga okozza. Túl sok mindenre kell odafigyelni. Túl sok az információforrás – szavak, apró szünetek, hangszín, hangmagasság, arckifejezések, fejmozdulatok, gesztikuláció, testtartás, légzés, elpirulás, sápadás, izzadás stb. És ezek mind-mind információt közvetítenek.

Egy haragos arckifejezést vagy egy durva hangnemet bármikor le lehet tagadni. A kimondott szavakat jóval egyszerűbb meghamisítani, könnyedén újra és újra el lehet próbálni. A beszélő folyamatos visszajelzést kap, hallja, amit mond, így képes finoman korrigálni az üzenetét. Az arcról, testmozgásból, hangszínből származó visszajelzés jóval pontatlanabb. A szavak után az arcot részesítjük a legfőbb figyelemben. Folyamatosan kapjuk a visszajelzéseket az arckifejezésünkkel kapcsolatban: Mosolyogj, amikor ezt mondom! Töröld le azt a mosolyt a képedről!

Egy tudományos kutatás (Ekman, 2007, San Francisco, University of California) azt találta, hogy agyunk egy része kifejezetten az arcok felismerésére specializálódott. Ha túl nagy a zaj, és a hangok nem jutnak el hozzánk, a beszélő ajkait figyelve képesek lehetünk megállapítani, hogy éppen milyen szavakat mond. Az arcról olyan fontos jelzéseket is leolvashatunk, amelyek lehetővé teszik, hogy egy párbeszéd zökkenőmentesen folytatódjék. Például aki éppen beszél, szereti tudni, hogy hallgatósága figyel-e rá. Ha az arcára néznek, ez jelzi, hogy figyelnek rá, bár ez megint csak nem a legmegbízhatóbb jelzés. Az udvarias, ám unatkozó hallgatóság képes a beszélő arcára meredni.

Három célt tűzhetünk ki magunk elé:
1. Vegyük észre gyakrabban a hazugokat; **2.** Kevesebbszer ismerjük félre, ha valaki őszinte; **3.** Ismerjük fel, amikor egyik sem lehetséges.

A szavak

Meglepő módon sok hazugot a szavai lepleznek le – az illető hanyagsága miatt. Még a legóvatosabb hazugot is leleplezheti, amit Sigmund Freud után freudi nyelvbötlésnek nevezünk. *A mindennapi élet pszichopatológiája* c. művében Freud leírta (Paul Ekman, *Beszédes hazugságok*, Negyedik fejezet, Szavak), hogy a mindennapi élet „hibás” cselekedetei – a nyelvbötlések, ismerőseink nevének elfelejtése, a félreolvasás, félreírás – nem csupán véletlenek, hanem olyan jelentőségteljes események, amelyek belső pszichológiai konfliktusra utalnak. A nyelvbötlések Freud szerint olyasmit jelentenek, amit „valaki nem akar kimondani, ám ez az önbecsapás egy módjává válik”.

A hazugok az **érzelmi kitörések** (vagy tirádák, szóáradatok) módján is leleplezhetik magukat. Egy tiráda jelentősen eltér a nyelvbötléstől. Itt nem csupán egy-két szó erejéig hibázik a beszélő, az árulkodó információ pedig valósággal ömlik belőle. Ezt a beszédkényszert a túlradó érzelmek – harag, rettegés, félelem, aggodalom – nyomása okozza, amelyet a hazug egy idő után már nem bír ki, és emiatt olyan információkat közöl, amelyek

leleplezhetik. Viszont bármely viselkedési minta, amely a megtévesztés jele lehet, bizonyos embereknél teljesen hétköznapi szokás. Paul Ekman (2003) Brokaw-veszélynek hívta azt a lehetőséget, hogy valakiről tévesen feltételezzük, hogy hazudik, illetve hogy igazat mond.

A hang

A hangunkkal összefüggő leggyakoribb jele a megtévesztésnek a szünet. Lehet, hogy valaki túl hosszan hallgat, vagy éppen túl gyakran. A beszédben tapasztalható hibák is lehetnek jelek. Ezek közé tartoznak az olyan hangok, amelyeknek nincs közük az egyes szavakhoz (ööözés, hümmögés), a dadogásszerű ismétlés, illetve ha elakad a szavunk mondat közben, és ily módon úgynevezett résszavak jönnek létre.

Az érzelmek legjobban dokumentált jele a hangmagasság.

Az emberek nagy részének magasabb lesz a hangja, ha nyugtalanná válik. Ha a hazugság harag vagy félelem elfedésére irányul, a hang magasabb és hangosabb lesz, emellett a beszéd tempója is felgyorsul. A lelepleződéstől való félelem a félelemre jellemző változásokat okoz a hangban, sőt a megtévesztés során a hang is magasabb lesz. Számos ilyen technika áll rendelkezésünkre, ám ezek a gépek a stressz jelenlétét képesek megállapítani, nem pedig a hazugságot.

A test

vállvonás és a *beintés* két olyan cselekedet, amit Ekman (*Beszédes hazugságok*, A test, 104 oldal) **emblémának** nevezett el, hogy megkülönböztesse őket az összes többi gesztikulációs elemtől, amit az emberek mutatnak.

Mindenki tudja, hogy a felemelt középső ujj valami olyasmit jelent, hogy „kapd be!”, míg a vállrándítás azt jelenti: „nem tudom”, vagy „tehetetlen vagyok”, illetve „mit számít, nem mindegy?” Szavak nélkül a gesztusok nem érnek semmit, nem így az emblémák, amelyeket akár a szavak helyett is használhatunk, ha épp nem tudunk

beszélni. Az emblémákat szinte mindig szándékosan használjuk. A legtöbb emblémát a testünk előtt, a csípő és a nyak közötti területen jelenítjük meg, ezáltal igen látványos, nem lehet elsiklani felette. Noha nem minden hazug mutat ilyen árulkodó emblémákat, amikor ezek megjelennek, általában elég megbízhatóak. Egy-egy árulkodó embléma láttán tudhatjuk, hogy ez egy olyan üzenet biztos jele, amelyet az adott személy nem akar felfedni. Az emblémáknak igen konkrét üzenetük van, általában jóval egyértelműbbek a többi árulkodó jelnél. Hasonló testmozdulatok az úgynevezett **illusztrátorok**, amelyek szintén szolgáltathatnak megtévesztésre utaló jeleket.

Az illusztrátorokat azért hívják így, mivel beszéd közben illusztrálják annak tartalmát. Jellemzően a kezek illusztrálják a beszédet, bár a szemöldök és a felső szemhéj mozgatai is gyakran szerepelnek hangsúlyt adó illusztrátorként. Az emberek kevesebb illusztrátort használnak, ha nincsenek érintve, ha unatkoznak, ha érdektelen számukra, amiről szó van, illetve ha mély szomorúság gyötri őket. Az érdeklődést, aggodalmat vagy lelkesedést színlelő embereket sokszor elárulja a beszédhez társuló illusztrátorok hiánya. Ha valaki hazudik, az árulkodó, részleges emblémák száma megszorodik, míg az illusztrátorok száma csökken.

A megtévesztés jelei az arcon

Az arc gyakran kettős üzenetet közvetít: amit a hazug mutatni akar, és amit a hazug el akar fedni. Ekman (2003, Ötödik fejezet, 127. oldal) szerint **az érzelmeket leíró arckifejezések**, legalábbis azok, amelyek a boldogságról, a félelemről, a haragról, az undorról, a szomorúságról és az aggodalomról tanúskodnak, „**megegyeznek minden embernél**, nemtől, életkortól, népcsoporttól és kulturális háttértől függetlenül”. Arcunk elárulja, hogy mit érzünk éppen, vagy hogy kevert érzelmek tükröződnek-e rajta, illetve milyen az adott érzelmek intenzitása.

A szülők gyakran példákkal igyekeznek megtanítani gyermekeiket, hogy uralják az arckifejezésüket. Például: „Tessék örülni, amikor a nagynéni átadja az ajándékot!” Vagy: „Ne unatkozz ilyen látványosan!” Ahogy felnövünk, annyira megtanuljuk ezeket a megnyilatkozási szabályokat, hogy mélyen berögzült szokásainkká válnak. Azokat a szokásainkat, melyek érzelmeink megjelenítését vezérlik, talán a legnehezebb elnyomni. Több különböző arckifejezésünk van egy-egy érzelemre, mint ahány szavunk. Az arcon tapasztalható szivárgás leglenyűgözőbb forrása a **mikro-arckifejezések**.

Ezek az arckifejezések teljes képet mutatnak egy rejtett érzelemről, azonban olyan **rövid ideig**, hogy **a külső szemlélő általában nem veszi észre** őket. A mikro-arckifejezés a másodperc kevesebb mint negyedrésze alatt átvillan az arcunkon. A mikro-arckifejezések az egész arcon megjelenő, időben sűrített érzelmi kifejeződések, amelyek a szokásos időtartamuknak csak a töredékéig láthatók, ezért gyakran nem feltűnőek. Körülbelül egyórányi gyakorlással a legtöbb ember képes megtanulni, hogyan láthatja meg ezeket az igen rövid ideig felvillanó arckifejezéseket.

A mikro-arckifejezések azért lenyűgözők, mivel amellet, hogy a szivárgás során igen részletesen ábrázolnak egy elfojtott érzelmet, nem jelennek meg túl gyakran. A leggyakoribb maszk a mosoly ezekben az esetekben. Még ha a valódi üzenet nem szivárog is, maga az elfojtás észlelhetően jelzi, hogy az illető megkísérli elfedni az érzelmeit.

A megbízható arcizmaink azok, amelyeket **képtelenek vagyunk hamis arckifejezések megjelenítésére használni**; a hazug sem tudja befolyásolni őket. A homlok a megbízhatóizom-mozgások fő színtere. A szomorúság, gyász, aggodalom és valószínűleg a büntudat érzése során a szemöldök belső sarkai felfelé húzódnak. Ez általában háromszög alakba feszíti a felső szemhéjat, és valamelyes ráncosodást idéz elő a homlok közepén. Ha szomorúak vagyunk, lefelé nézünk, ha szégyent vagy büntudatot érzünk, szintén lefelé vagy félre nézünk, ha pedig undorodunk, akkor szintén félre nézünk. A pislogás gyakorisága is megnövekszik, ha valaki érzelmileg felfokozott állapotba kerül.

Az időzítés a megtévesztés jelének második forrása. Magába foglalja az arckifejezés teljes hosszát, azt az időt, amíg az arckifejezés megjelenik. A hosszú ideig tartó arckifejezések – általában öt másodpercig, de lehet akár tíz vagy több is – jellemzően hamisak. Az arckifejezések megjelenése vagy eltűnése lehet hirtelen vagy fokozatos. A leggyakoribb arckifejezés: a mosoly. A mosoly ugyanis teljesen egyedi a többi arckifejezéshez képest. A legegyszerűbb felismerhető arckifejezés. Ekman tizennyolc különböző mosolyt írt le (őszinte, megvető, tompított, szomorúságos, flörtölő, kínos stb.), melyek közül egyik sem félrevezető mosoly. A legtöbb mosoly közös eleme a nagy járomcsonti izom (musculus

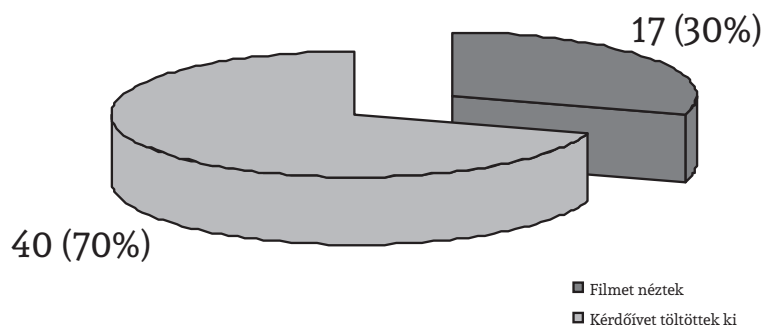
zygomaticus major) által előidézett változás. A járomcsonti izom egyszerű működése alakítja ki a valódi, önkéntelen pozitív érzések esetén megjelenő mosolyt.

A hamis mosoly célja, hogy **meggyőzzön** egy másik felet **egy pozitív érzelem jelenlétéről**. Számos jel van, amelynek segítségével megkülönböztethetjük a hamis mosolyt a valóditól. A hamis mosoly aszimmetrikusabb a valódinál. A hamis mosolynál nem társulnak a szemkörnyéki izmok mozgatai. A szemöldök mozgásának hiánya apró, de fontos jel, amelynek segítségével még akkor is különbséget lehet tenni a valódi és hamis mosoly között, ha széles mosolyról van szó. A hamis mosoly esetén kifejezetten **rossz a mosoly eltűnésének időzítése**. A mosoly vagy nagyon hirtelen tűnik el az illető arcáról, vagy lépcsőzetesen hervad le, majd egy darabig kitart az arcon, végül újabb fokozatokban tűnik el. Ha maszkolásra használják, a hamis mosoly csak az arc alsó részének, illetve az alsó szemhéjnak a mozgatait fedi el.

Kutatásom tárgya és célja

Kutatásom tárgya bizonyítani a testbeszéd és arckifejezések egyetemességét és ezek kontrollálhatatlanságát. Célja a megtévesztés feltérképezése a szavakban, a hangban, a testen, az arcon vagy bármilyen gesztusban.

A hazugságvizsgálatban részt vevő kísérleti személyek

A minta megoszlott nemek szerint: férfi 28 (70%), nő 12 (30%) és életkor szerint is: 15–19 év.

A felmérés eszközei

A minta

A minta elkészítésekor úgynevezett *rétegzett mintavételt* alkalmaztam, melynek lényege Dr. Majoros Pál szerint az, hogy „sokaságot igyekszünk homogén részcsoporthoz bontani, és mindegyikből a sokaság és a minta arányához viszonyított elemet választunk ki, tehát rétegeket lehet képezni: nem, életkor, végzettség, foglalkozás szerint, illetve ezek kombinációjaként”. (*Kutatásmódszertan*, Dr. Majoros Pál, A mintavételek fajtái, 64. oldal, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997)

A felmérést egy 76 személyből álló mintán végeztem. A mintában részt vevő személyek megoszlának aszerint, hogy a kísérlet első vagy második fázisában vettek részt. A kísérlet első részében az alanyoknak mikro-arckifejezéseket kellett felismerniük. Ebben a kísérletben 19 személy vett részt.

A kísérlet második szakaszában összesen 57 kísérleti személy vett részt, közülük 17 (30%) egy filmrészletet nézett meg, és azt az instrukciót kapta, hogy hazudjon annak a 40 személynek (70%), aki fel kellett ismerje a hazugság jeleit, majd egy kérdőívet töltött ki ezzel kapcsolatban.

Hipotézis

Rögtön az elején el kell mondanom, hogy alaphipotézisem vizsgálatához

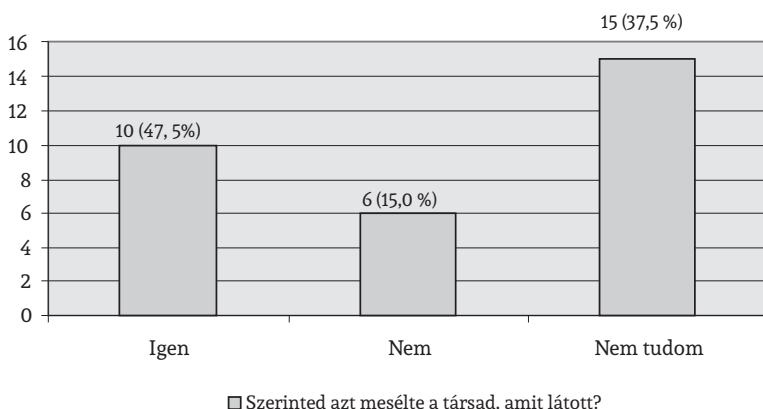
többszöri vizsgálatra volt szükségem, és ennek okáért fő hipotézisem két kisebb kísérletet is tartalmaz, melyek adatai, eredményei a lentebb leírt hipotézis során fognak kibontakozni.

Feltevésem szerint az emberek többsége nem veszi észre, hogy hazudnak neki, és a hazugság jeleit sem ismeri.

Ahhoz, hogy hipotézisemre választ kaphassak, el kellett végeznem egy kísérletet. A kísérlet a következő volt: Egy alanyt bemutattam egy rövid filmet, melynek látványa igen megrázó volt. Miközben nézte a filmet, én figyeltem és kamera segítségével rögzítettük az arcán megjelenő érzelmeket. Miután az alany megnézte a filmet, azt a feladatot kapta, hogy találjon ki egy történetet, és állítsa be úgy, mintha azt az imént látta volna, és mesélje el két vagy három másik személynek. Tehát hazudnia kellett, minél meggyőzőbben. Hasonló módon egy operatőr filmezte a kísérleti személyt, miközben az előadta történetét, hogy megfigyelhessük az arcán, mozdulataiban, beszédében, testtartásában a hazugságra utaló jeleket. A történet elmesélése után azok a személyek, akik hallgatták a kitalált történetet, kérdőívet kaptak, hogy annak alapján felmérhessem, mire figyeltek fel a külső szemlélők, illetve azt is, hogy mennyire ismerik fel a hazugság jeleit.

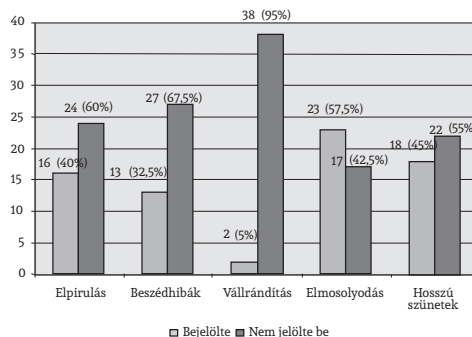
A mintában részt vevő személyek megoszlának: 17 személy nézte végig a filmet, a másik 40 pedig hallgatta a történetet és egy kérdőívet töltött ki.

Szerinted azt mesélte a társad, amit látott?

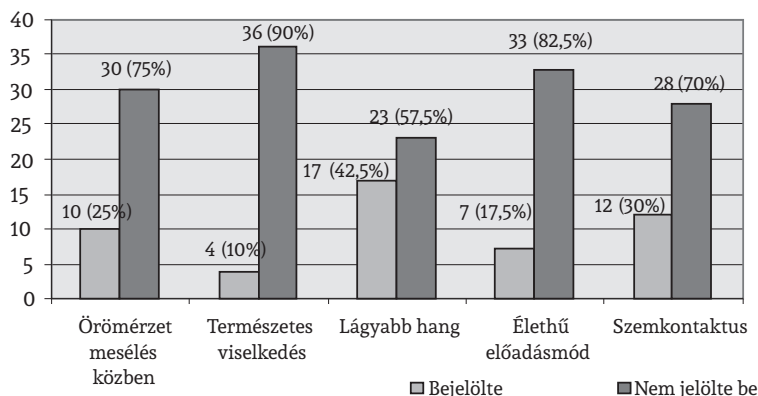
Ahogy a táblázat is mutatja, az alanyok csaknem fele (47,5%) úgy gondolta, hogy a mesélő igazat mond, és nagyon kevesen (15,0%) figyeltek fel a hazugságra. Ugyanakkor majdnem kétötödük (37,5%) nem tudott válasszal szolgálni, vagyis nem volt meggyőződve arról, hogy hazudtak neki és becsapták.

A hazugság jeleinek felismerése

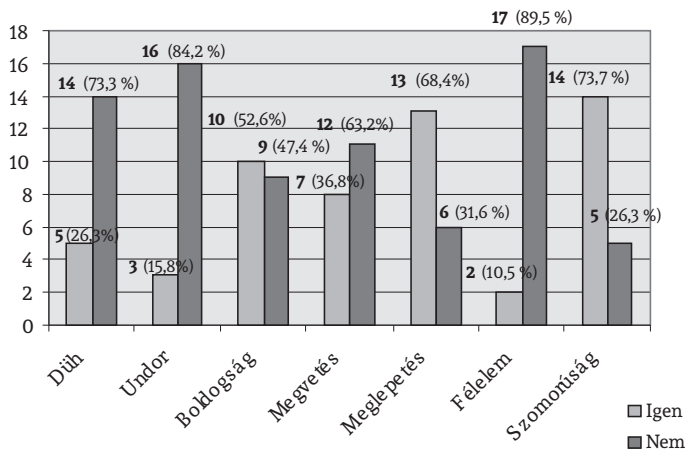
A kérdőíven öt kérdés szerepelt, és az utolsó kérdésre tíz válaszlehetőséget adtam meg, melyek közül öt a hazugság jeleinek, öt pedig az igazság jeleinek a felismerésére szolgált. Különvettem a hazugság jeleinek felismerését. Ahogy a táblázat is mutatja, legkeveseb (5%) a vállrándítást, leginkább az elmosolyodást ismerték fel, a megkérdezettek több mint fele (57,5%) bejelölte ezt a válaszlehetőséget, és majdnem fele (45%) a hosszú szünetekre is felfigyelt. Következtetésként levonható, hogy a kísérleti személyek nem igazán figyeltek ezekre a nonverbális és verbális jelzésekre, de akik fel is figyeltek rájuk, azok sem voltak tisztában azzal, hogy ezek hazugságot vagy igazságot tükröznek-e.

Az igazság jeleinek felismerése

Az ábrán látható, hogy a megkérdezettek kevesebb mint fele (42, 5%) felismerte a lágyabb hangot mint az igazság egyik jelét, pedig maga a történet hazugság volt. Annak ellenére, hogy a legtöbb kísérleti személy nem észlelte azokat a nonverbális jelzéseket, amelyek az igazság jelei, a többség mégis igaznak ítélte a hallott történetet.

Mikro-arc kifejezések felismerése

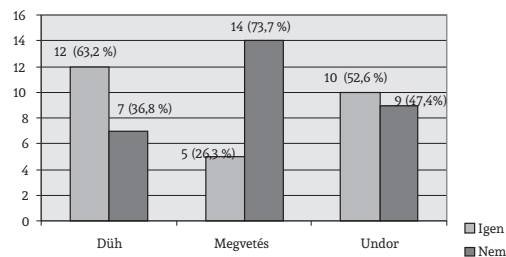

Az emberek többsége nem ismeri fel a mikro-arc kifejezéseket, viszont gyakorlás által kimutatható a fejlődés.

A fent látható ábra azt bizonyítja, hogy a megkérdezettek többsége nem ismerte fel a düh (73,3%), undor (84,2%),

megvetés (63,2%) és félelem (89,5%) arc kifejezéseket. Leginkább a szomorúság érzését ismerték fel, a megkérdezettek csaknem háromnegyede (73,7%) felismerte ezt.

A mikro-arc kifejezések felismerése másodszor

Másodszori próbálkozásra a düh arc kifejezését a megkérdezettek jóval több mint fele (63,2%) már képes volt felismerni, ugyanakkor az undor arc kifejezését is kicsivel több mint fele (52,6%) fel tudta ismerni. A legnehezebben felismerhetőnek a megvetés érzése bizonyult, hiszen a kísérleti személyek majdnem háromnegyede (73,7%) másodszorra sem ismerte fel ezt az érzést.

ÉRZELMEK FELISMERÉSE

	Undor először	Undor másodszor
Igen	3 (15,8%)	9 (47,4%)
Nem	16 (84,2%)	10 (52,6%)

Az undor érzésének felismerésében mutatható ki leginkább a gyakorlás hatása, mivel először a személyek kevesebb mint egyötöde (15,8%) ismerte fel a bemutatott érzést, míg másodszorra majdnem felének (47,4%) sikerült. A két változó között pozitív korreláció van ($r = 0,411$).

Egyértelműen beigazolódott, hogy az emberek többsége nem ismeri fel a mikro-arc kifejezéseket; gyakorlással kimutatható a fejlődés, azonban ehhez több időre és gyakorlásra van szükség.

Amikor valaki hazudik, nem tudja kontrollálni az árulkodó jeleket.

Ezen hipotézisem alátámasztására megfigyeléseimet használtam, a kísérlet során tapasztalhattam és a rögzített

felvételekből is láthatjuk a különböző manipulátorok és illusztrátorok használatát, amelyek egyetemesek. Ezen hipotézisem beigazolását a videofelvételek támasztják alá leginkább.

Az alábbi képeken a következő hazug jeleket ismerhetjük fel: 1. orr-manipulátor, 2. nyak-manipulátor, 3. maszkmosoly, 4. undor érzése.

3.

rendszerint dolgoz ki, viszont ezeket a személyeket könnyen ki lehet billenteni a begyakorolt egyensúlyukból, de ehhez ismernünk kell a mikro-arc kifejezéseket, az érzelmi reakciók pontos megnyilvánulását és az apró, árulkodó jeleket, melyekkel könnyedén leleplezhetővé válik a megtévesztésre készülő személy.

4.

Következtetés

Az emberek általában nem tudják felismerni a hazugság jeleit, mivelhogynem látják összefüggésben a verbális és nonverbális kommunikáció jeleit, viszont gyakorlással kimutatható a változás, azaz a nonverbális kommunikáció és a hazugság jeleinek a felismerése. Annak ellenére, hogy a kísérleti személyek másodszori próbálkozásra már jóval több érzelmi reakciót fel tudtak ismerni, az érzelmeket leíró arc kifejezéseket nagymértékben nem ismerték fel, amiből az következik, hogy az emberek nagy része csak a fontosabb érzelmi reakciókat ismeri fel, mint például a düh, a boldogság, valamint a szomorúság, és nem mindenki figyel fel az „apróbb” reakciókra, amelyek akár a hazugság jelei is lehetnek.

Tényként könyvelhető el az is, hogy amikor valaki hazudik, nem tudja kontrollálni az árulkodó jeleket. Előfordul, hogy az adott megtévesztő személy már előre begyakorolt kérdés-válasz

Könyvészet

Elsődleges forrás

PAUL EKMAN, *Beszédes hazugságok*, kiadja a Kelly Kft., Budapest, 2010, II–V. rész, *Hazugság, szivárgás és a megtévesztés jelei, Miért buknak el a hazugságok? A megtévesztés észlelése a szavakban, a hangban vagy a testen, a megtévesztés jelei az arcon.*

Másodlagos források

ALLAN PEASE, *Testbeszéd*, Park kiadó, 2004.

CLAUDINE BILAND, *A hazugság pszichológiája*, Háttér kiadó, 2009, I. fejezet, *A hazugság általános gyakorlata.*

DR. MAJOROS PÁL, *Kutatásmódszertan*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997, I–II. rész, *A kutatómunka, Kutatási és elemzési módszerek.*

EUGEN DREWERMANN, *Pszichoanalízis és erkölccsteológia*, Egyházforum alapítvány, Budapest, 1998, III. fejezet, *Az élet határán, A bűnbeesés mint hazugság.*

(Elhangzott a XVI. Reál- és Humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia [ETDK] ülésén, Kolozsvár, 2013. május 23–26.
Témavezető: Dr. Tódor Erika Mária egyetemi docens.)